

Έρευνα στην Εκπαίδευση

Τόμ. 12, Αρ. 1 (2023)

ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

HELLENIC JOURNAL OF RESEARCH IN EDUCATION

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ
Δ.Π.Θ.

ΤΟΜΟΣ 12 • ΑΡΙΘΜΟΣ 1

ISSN: 2241-7303

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ 2023

Η σχέση της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας στα χαρισματικά παιδιά ηλικίας 15-18 στην Ελλάδα

Δημήτριος Σαμψωνίδης

doi: [10.12681/hjre.31619](https://doi.org/10.12681/hjre.31619)

Copyright © 2023, Δημήτριος Σαμψωνίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σαμψωνίδης Δ. (2023). Η σχέση της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας στα χαρισματικά παιδιά ηλικίας 15-18 στην Ελλάδα. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 12(1), 1-19. <https://doi.org/10.12681/hjre.31619>

Η σχέση της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας στα χαρισματικά παιδιά ηλικίας 15-18 στην Ελλάδα

Δημήτριος Σαμψωνίδης^α

^α Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Περίληψη

Η έρευνα αυτή αποσκοπεί στην διερεύνηση-ταυτοποίηση των χαρακτηριστικών της πολυδυναμικότητας (ως ο συνδυασμός υψηλών επιπέδων ενδιαφέροντος, ικανότητας και κινήτρων) σε ελληνόφωνους χαρισματικούς εφήβους και στην εκτίμηση της σχέσης αυτής της μεταβλητής με το επίπεδο αυτοαποτελεσματικότητάς τους. Στην έρευνα συμμετείχαν 103 χαρισματικά παιδιά από τους συλλόγους Mensa και τον Σύλλογο γονέων και κηδεμόνων χαρισματικών και ταλαντούχων παιδιών. Από τα αποτελέσματα, προέκυψαν υψηλά επίπεδα γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας. Ο Κοινωνικός τύπος επαγγελματικών ενδιαφερόντων βρέθηκε ως επικρατέστερος ακολουθούμενος από τον Πρακτικό και τον Καλλιτεχνικό τύπο. Από τους παράγοντες στατιστικά σημαντική σχέση με την πολυδυναμικότητα βρέθηκε να έχει ο τύπος σχολείου και η ηλικία.

Abstract

This research aims to investigate-identify the characteristics of multipotentiality (as the combination of high levels of interest, ability and motivation) in Greek-speaking gifted adolescents and to assess the relationship of this variable with their level of self-efficacy. 103 gifted children from Mensa and the Association of Parents and Guardians of Gifted and Talented Children participated in the study. The results of the survey revealed high levels of generalized self-efficacy in this sample. The Social type of vocational interests was found to be the most predominant followed by the Practical and Artistic types. Among the factors, school type and age were found to have a statistically significant relationship with multipotentiality.

Λέξεις κλειδιά: πολυδυναμικότητα, πολυμάθεια, αυτοαποτελεσματικότητα, χαρισματικοί μαθητές, σταδιοδρομία, Ελλάδα

Key words: multipotentiality, polymathy, self-efficacy, gifted students, career counseling, Greece

© 2023 Σαμψωνίδης Δημήτριος
Άδεια CC-BY-SA 4.0

Εισαγωγή

Στην παρούσα έρευνα αναδεικνύεται η σημασία της πολυδυναμικότητας και οι πιθανές συσχετίσεις της έννοιας με διαστάσεις της αυτοαποτελεσματικότητας. Η διερεύνηση της πολυδυναμικότητας στους μαθητές και μαθήτριες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και η πιθανή σχέση που μπορεί να παρουσιάζει με άλλες σημαντικές παραμέτρους των στοιχείων της προσωπικότητας και εαυτού και τα ενδιαφέροντα για τις σπουδές και τις επαγγελματικές δραστηριότητες ερευνώνται. Εξ όσων μπορούμε να γνωρίζουμε η σχέση της πολυδυναμικότητας με την γενικευμένη αυτοαποτελεσματικότητα δεν έχει διερευνηθεί ακόμα διεθνώς.

Ακόμα δεν υπάρχουν έρευνες σχετικά με την πολυδυναμικότητα στη χώρα μας και μάλιστα αρκετοί σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού αγνοούν και την ύπαρξη του όρου λόγω της έλλειψης ελληνικής βιβλιογραφίας στον τομέα αυτό παρόλο που η έννοια της διεπιστημονικότητας αρχίζει να αναπτύσσεται στη χώρα μας.

Όπως ανέδειξαν ερευνητές υπάρχει μεγάλη ανάγκη για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των χαρισματικών παιδιών που εκφράζουν πολυδυναμικότητα καθώς εκφράζουν υψηλούς δείκτες στη δυσκολία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Hnat, 2018· Yusof et al, 2020· Collins, 2017). Στόχοι της έρευνας είναι α) η ταυτοποίηση και ο προσδιορισμός των Τύπων Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων των χαρισματικών μαθητών στην Ελλάδα, β) η ταυτοποίηση και ο προσδιορισμός των Τύπων Προσωπικότητας των Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων των χαρισματικών μαθητών στην Ελλάδα, γ) αποτίμηση των επιπέδων γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας των χαρισματικών μαθητών στην Ελλάδα.

1. Θεωρητικό Πλαίσιο

1.1 Πολυδυναμικότητα

Ένας χρήσιμος ορισμός παρέχεται από τους Fredrickson και Rothney (1972), οι οποίοι αναφέρουν ότι η πολυδυναμικότητα είναι «η ικανότητα επιλογής και ανάπτυξης οποιουδήποτε αριθμού ικανοτήτων σε υψηλό επίπεδο» (Fredrickson & Rothney,1972: 7). Ο Colangelo (2002) ορίζει τα πολυδυναμικά άτομα ως εκείνα «που έχουν ποικίλα ταλέντα και ενδιαφέροντα και τα οποία θα μπορούσαν να επιτύχουν υψηλό επίπεδο σε πολλούς διαφορετικούς τομείς». Ο Kerr (1990) αναφέρει ότι τα πολυδύναμα άτομα έχουν «μεγάλη ποικιλία ενδιαφερόντων, κλίσεων και ικανοτήτων» (Kerr, 1990: 1) τα οποία τους επιτρέπουν να επιλέξουν από ένα ευρύ φάσμα επιλογών σταδιοδρομίας στις οποίες η επιτυχία είναι ιδιαίτερα πιθανή. Αυτό που έχουν κοινό οι παραπάνω ορισμοί είναι ότι όλοι μιλούν καταρχάς για ποικίλες και διαφορετικές ικανότητες, καθώς και για τη δυνατότητα να επιτύχουν υψηλό επίπεδο σε διάφορους τομείς, δίνοντας έμφαση στη λέξη «δυνατότητα».

Μετά την πολυδυναμικότητα σε επόμενο εξελικτικό στάδιο έρχεται η πολυμάθεια. Ο Πολυμαθής άνθρωπος εκφράζει ήδη την αξίωση και το βάθος της γνώσης σε πολλούς τομείς όχι απλά την ικανότητα. Άρα εδώ επιβεβαιώνεται και η άποψη της Cotellessa (2018), ότι η πολυδυναμικότητα αποτελεί προηγούμενο στάδιο της πολυμάθειας και όχι συνώνυμος όρος της. Η πολυμάθεια σύμφωνα με την ερευνήτρια αποτελεί «το στάδιο όπου το άτομο έχει ξεπεράσει την τάση και τη δυνατότητα για πολλά ενδιαφέροντα και έχει κατορθώσει να φτάσει σε ένα αξιόλογο επίπεδο και έχει αποκτήσει βαθιά γνώση δύο ή περισσότερων αντικειμένων» (Araki & Pires, 2019:17). Ο Αράκι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι παρόλο που υπάρχει πληθώρα προοπτικών για την πολυμάθεια, οι περισσότερες από αυτές διαπιστώνουν ότι η πολυμάθεια περιλαμβάνει τρία βασικά στοιχεία: το εύρος, το βάθος και την ενσωμάτωση (Araki, 2018 · 2015).

Ο επόμενος όρος που απασχολεί την παρούσα μελέτη είναι η αυτό-αποτελεσματικότητα. Η αυτοαποτελεσματικότητα, η οποία ερμηνεύεται στη βάση της κοινωνικο-γνωστικής θεωρίας ή θεωρίας κοινωνικής μάθησης είναι «η πεποίθηση του ατόμου ότι είναι ικανό να εκτελέσει με επιτυχία ένα συγκεκριμένο έργο» (Bandura, 1977: 6). Μπορούμε να σκεφτούμε την αυτοαποτελεσματικότητα ως ένα είδος αυτοπεποίθησης (Kanter, 2006) ή μια εκδοχή της αυτοεκτίμησης για ένα συγκεκριμένο έργο (Brockner, 1988). Εν συντομία, η αντιλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα δεν αφορά τον αριθμό των δεξιοτήτων που διαθέτει το άτομο αλλά το τι πιστεύει ότι μπορεί να καταφέρει κάτω από διάφορες συνθήκες (Korkmaz, Ilhan & Bardakci, 2018). Ορισμένοι μελετητές έχουν δημιουργήσει ένα εννοιολογικό πλαίσιο γύρω από μια γενικευμένη αίσθηση αυτό-αποτελεσματικότητας (Scherbaum, Cohen-Charash, & Kern 2006). Αυτή η συγκεκριμένη αίσθηση πεποιθήσεων αποτελεσματικότητας αναφέρεται σε μια σφαιρική εμπιστοσύνη στην ικανότητα αντιμετώπισης του ατόμου σε ένα ευρύ φάσμα απαιτητικών ή νέων καταστάσεων (Sherer et al., 1982). Έτσι, η γενικευμένη αυτό-αποτελεσματικότητα «στοχεύει σε μια ευρεία και σταθερή αίσθηση της προσωπικής ικανότητας να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά μια ποικιλία στρεσογόνων καταστάσεων» (Schwarzer & Scholz, 2000:56).

Για να μετρηθεί όμως η πολυδυναμικότητα των υποκειμένων της έρευνας θα χρειαστεί να ανατρέξουμε στην τυπολογική θεωρία του Holland μια από τις πιο θεμελιώδεις θεωρίες της επιστήμης του Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Η θεωρία του John Holland για την επιλογή καριέρας (RIASEC) υποστηρίζει ότι «κατά την επιλογή καριέρας, οι άνθρωποι προτιμούν θέσεις εργασίας όπου μπορούν να βρίσκονται γύρω από άλλους που τους μοιάζουν. Αναζητούν περιβάλλοντα που θα τους επιτρέψουν να χρησιμοποιήσουν τις δεξιότητες και τις ικανότητές τους και να εκφράσουν τις στάσεις και τις αξίες τους, αναλαμβάνοντας ευχάριστα προβλήματα και ρόλους» (Holland, 1996:8). Ο Holland (1996) εξήγησε ότι το ενδιαφέρον του ατόμου έχει προκύψει από την προσωπικότητα και οι επιλογές σταδιοδρομίας βασίζονται σε έκφραση της προσωπικότητας εκτός από τη συσχέτιση του περιβάλλοντος επαγγελματικής ανάπτυξης. Η συμφωνία μεταξύ περιβάλλοντος και της προσωπικότητας όχι μόνο μπορεί να προβλέψει το επίπεδο ικανοποίησης του ατόμου στη ζωή αλλά και να συμβάλει στη σταθερότητα, επίτευξη καθώς και στην παρακίνηση που σχετίζεται με τη σταδιοδρομία ή την εκπαίδευση (Amundson, Harris-Bowlsbey & Niles, 2006). Ένα άτομο ή περιβάλλον που παρουσιάζει ίση ομοιότητα και με τους έξι τύπους θεωρείται αδιαφοροποίητο ή ελάχιστα καθορισμένο σύμφωνα με τον Holland (1973). Σήμερα, όμως, αυτό το άτομο μπορούμε να το περιγράψουμε ως πολυδυναμικό. Τέτοια άτομα έχουν πολυδυναμικές τάσεις και εκφράζουν ενδιαφέρον για ποικίλους επαγγελματικούς τομείς (Sajjadi, Rejskind & Shore, 2001).

Τέλος έχουμε την έννοια της χαρισματικότητας και τους τρόπους εκδήλωσης της καθώς όπως θα δούμε στη συνέχεια τα χαρισματικά παιδιά είναι το τέλειο δείγμα για έρευνες πάνω στην πολυδυναμικότητα. Σύμφωνα με τον ορισμό που δόθηκε από το Υπουργείο Παιδείας των ΗΠΑ το 1972, «χαρισματικοί και ταλαντούχοι μαθητές θεωρούνται εκείνοι που, αφού αξιολογηθούν από ειδικούς με διάφορα εργαλεία και μέσα έχουν πιστοποιηθεί ότι διαθέτουν εξαιρετικές ικανότητες και είναι ικανοί για υψηλές βαθμολογίες» (Marland, 1972:28). Ακόμα οι χαρισματικοί μαθητές εμφανίζουν ή έχουν την ικανότητα να εμφανίζουν υψηλές επιδόσεις σε α) γενική νοητική ικανότητα, β) ειδικές ακαδημαϊκές επιδόσεις, γ) δημιουργικό ή παραγωγικό τρόπο σκέψης, δ) ηγετική ικανότητα, ε) εικαστικές ή εκφραστικές τέχνες, στ) ψυχολογικό τομέα. Έχει, όμως, προταθεί ο επαναπροσδιορισμός των όρων "χαρισματικός" και "ταλαντούχος", έτσι ώστε το γνωστικό και ακαδημαϊκό περιεχόμενο αυτών των όρων να εμπλουτιστεί με στοιχεία που σχετίζονται με τη δημιουργικότητα, τα κίνητρα, και τα ενδιαφέροντα. (Pfeiffer, 2012, 2015). Τα χαρισματικά παιδιά

πλέον δεν περιορίζονται μόνο σε ακαδημαϊκές επιδόσεις αλλά επεκτείνονται και στις τέχνες και άλλες ασχολίες (Pfeiffer, 2015).

1.2 Σύνδεση χαρισματικότητας – πολυδυναμικότητας: Ερευνητικά δεδομένα

Στην παγκόσμια βιβλιογραφία τα χαρισματικά παιδιά έχουν συνδεθεί ποικίλες φορές με την αυτό-αποτελεσματικότητα καριέρας (career self-efficacy) και την αυτό-αποτελεσματικότητα επαγγελματικών αποφάσεων (career decision self-efficacy). Ενδεικτικά θα παραθέσω μερικές από τις έρευνες που τις συνδέουν.

Σύμφωνα με τον Gross (1994) οι χαρισματικοί μαθητές έχουν υψηλότερες προσδοκίες αυτό-αποτελεσματικότητας από ό,τι άλλοι μαθητές. Αυτό το γεγονός αλλά και οι ποικίλες μελέτες που έχουν διεξαχθεί για την σύνδεση της χαρισματικότητας και κάποιου υπό-είδους της αυτό-αποτελεσματικότητας, τους καθιστούν ιδανικό δείγμα για την παρούσα μελέτη (Hnat, 2018 · Yusof et al., 2020 · Abidin et al., 2019 · Chan, 2007 · Robinson et al., 2007· Ogurlua et al., 2015· Kerr & Ghrist, 1988· Kass & Cavallaro, 2010 · Greene, 2002 · Collins, 2017). Παράλληλα, η έρευνα των Abidin, Amat, Mahmud, Bakar, & Bakar (2019) διαπίστωσε ότι οι χαρισματικοί μαθητές διαφέρουν από τους κανονικούς συνομηλίκους τους όσον αφορά την αυτό-αποτελεσματικότητα στη λήψη αποφάσεων για τη σταδιοδρομία. Περισσότερο από το 60% των συμμετεχόντων στην έρευνα τους έχουν υψηλό επίπεδο αυτό-αποτελεσματικότητας στη λήψη αποφάσεων σταδιοδρομίας.

Επιπλέον, στην μελέτη των Turki et al (2012) εξετάζεται η σχέση των προβλημάτων προσαρμογής με την αυτό-αποτελεσματικότητα των χαρισματικών μαθητών. Χρησιμοποίησαν την Κλίμακα αυτό-αποτελεσματικότητας του Rajares (1997). Η κλίμακα αυτή εξετάζει γενικά την αυτό-αποτελεσματικότητα χωρίς όμως να την κατηγοριοποιεί ως γενικευμένη όπως κάνει η Κλίμακα Γενικευμένης αυτό-αποτελεσματικότητας των Chen, Gully, και Eden (2001) που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα ερευνητική εργασία. Ακόμα υπάρχει η έρευνα του Chan (2007) όπου εξετάζεται η γενικευμένη αυτό-αποτελεσματικότητα στα χαρισματικά παιδιά του Hong Kong με τη χρήση της Κλίμακας Γενικευμένης αυτό-αποτελεσματικότητας των Schwarzer-Jerusalem (1993).

Στην Ελλάδα δεν έχουν πραγματοποιηθεί έρευνες σχετικές με την πολυδυναμικότητα. Η πλησιέστερη έρευνα είναι η διατριβή της Αικατερίνης Αργυροπούλου (2004) όπου η ίδια αναφέρθηκε στη διάχυση των ενδιαφερόντων. Επικεντρώθηκε σε μαθητές β' και γ' λυκείου και συνδέσε την διάχυση των ενδιαφερόντων με την διαδικασία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων βρίσκοντας πως η πρώτη έννοια επηρεάζει αρνητικά τη δεύτερη. Αναφέρεται, όμως, στον δεύτερο όρο που σχετίζεται αυτή η εργασία την αυτό-αποτελεσματικότητα στους εφήβους.

Για τα ελληνικά δεδομένα υπάρχει η έρευνα των Κουμουνδούρου, Κουνένου και Σιαβάρα (2012) σχετικά με την αυτό-αποτελεσματικότητα επαγγελματικών αποφάσεων. Το δείγμα της έρευνας ήταν μαθητές λυκείου χωρίς απαραίτητα να είναι χαρισματικοί. Βέβαια στην μελέτη αυτήν, η σχέση μεταξύ της αυτό-αποτελεσματικότητας, επαγγελματικών αποφάσεων και της επαγγελματικής ταυτότητας επιβεβαιώθηκε και για τα δύο φύλα. Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα συνάδουν με τη θεωρία της αυτό-αποτελεσματικότητας σταδιοδρομίας (Lent et al., 1994, 2002) και με προηγούμενες έρευνες (Rogers et al., 2008· Scott & Ciani, 2008) δείχνοντας ότι οι μαθητές του δείγματος, ανεξαρτήτως φύλου, οι οποίοι αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους ως ικανούς για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη σταδιοδρομία, τείνουν να έχουν σαφή αίσθηση των ενδιαφερόντων, των ταλέντων, των αξιών και των προσωπικών τους χαρακτηριστικών.

Συμπερασματικά, στην ελληνική πραγματικότητα η επικέντρωση στην αυτό-αποτελεσματικότητα βρίσκεται στην λήψη επαγγελματικών αποφάσεων και όχι στην γενικευμένης της μορφή. Ενώ ούτε σε

παγκόσμιο ούτε σε πανελλαδικό επίπεδο έχουν συνδεθεί η έννοια της πολυδυναμικότητας με την αυτό-αποτελεσματικότητα. Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε προηγουμένως τα χαρισματικά παιδιά δεν έχουν ξεκάθαρη επαγγελματική ταυτότητα αλλά μάλιστα έχουν υψηλή τάση για πολυδυναμικότητα. Μέχρι τη στιγμή συγγραφής αυτής της ερευνητικής πρότασης δεν έχουν συνδεθεί με εμπειρική προσέγγιση οι έννοιες της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας.

1.3 Ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα μελέτη θα προσπαθήσει να αναδείξει τις διαστάσεις που παίρνει το φαινόμενο της πολυδυναμικότητας στην Ελλάδα και πιο συγκεκριμένα θα εστιάσει στα χαρακτηριστικά της έννοιας στους χαρισματικούς έφηβους στην Ελλάδα. Στη συνέχεια καθώς από τη θεωρία προκύπτει η διατύπωση ότι η γενικευμένη αυτοαποτελεσματικότητα επηρεάζεται από το εύρος των εμπειριών που έχει ένα άτομο προκύπτει η υπόθεση ότι τα πολυδυναμικά άτομα με τα διευρυμένα τους επαγγελματικά ενδιαφέροντα θα έχουν και υψηλή αυτο-αποτελεσματικότητα. Τέλος η παρούσα μελέτη θα προσπαθήσει να εξετάσει ποιες μεταβλητές επηρεάζουν την πολυδυναμικότητα περισσότερο καθώς έχει φανεί πως η εντρύφηση με ποικίλες δραστηριότητες απαιτεί χρόνο και οικονομικούς πόρους.

Πιο συγκεκριμένα παρατίθενται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της πολυδυναμικότητας των χαρισματικών εφήβων στην Ελλάδα;
2. Υπάρχει σχέση μεταξύ της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας στους χαρισματικούς εφήβους;
3. Ποια από τις μεταβλητές της έρευνας (δημογραφικά στοιχεία, αυτοαποτελεσματικότητα) επηρεάζει περισσότερο την πολυδυναμικότητα των χαρισματικών εφήβων στην Ελλάδα;

2. Μεθοδολογία

Ο ερευνητικός σχεδιασμός που χρησιμοποιήθηκε αντλεί στοιχεία του Convenience sampling (Δείγμα Ευκολίας) και τα δεδομένα κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα με τον σύλλογο προέλευσης. Ο πληθυσμός αποτελείται από χαρισματικά παιδιά εγγεγραμμένα στους Συλλόγους Mensa Greece και στο Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων Χαρισματικών Παιδιών. Συγκροτήθηκε δείγμα (N) 103 χαρισματικούς μαθητές όπως αυτοί είναι καταγεγραμμένοι από τους συλλόγους Mensa Ελλάδος (53) και από τον Σύλλογο Χαρισματικών παιδιών (48). Οι ερωτηθέντες ήταν 54 άνδρες (52.4%) και 49 γυναίκες (47.6%). Οι μαθητές προέρχονται ως επί το πλείστον (99%) από μεγάλα αστικά κέντρα. Η γεωγραφική διασπορά του δείγματος δεν επιτρέπει τη χρήση μεικτής ερευνητικής μεθόδου καθώς δεν υπάρχει οργανωμένη δομή για τα χαρισματικά παιδιά στην Ελλάδα. Παράλληλα οι προαναφερόμενοι σύλλογοι δέχονται ως μέλη μαθητές που είναι αναγνωρισμένοι ως χαρισματικοί από δημόσιες δομές.

2.1 Μέσα συλλογής Δεδομένων

Για τις ανάγκες της έρευνας και για τη συλλογή δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο που απαρτιζόταν από 3 μέρη. Α) Αυτοσχέδιο Ερωτηματολόγιο για τα δημογραφικά στοιχεία. Β) Τεστ Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων (TEΠΕ) (Χατζή & Χατζησταματίου, 2006–2007). Το ερωτηματολόγιο απαρτίζεται από 53 ερωτήσεις. Διερευνά και αξιολογεί 6 τύπους προσωπικότητας. Οι πενήντα τρεις (53) δηλώσεις του παρόντος ερωτηματολογίου μοιράζονται στους έξι (6) τύπους προσωπικότητας σύμφωνα με την Θεωρία του Holland που αναφέρθηκαν προηγουμένως και βαθμολογούνται με την κλίμακα τύπου Likert (4 διαβαθμίσεις). Οι δείκτες συσχέτισης ανάμεσα στις

κλίμακες του ΤΕΠΕ και του Ερωτηματολογίου Αυτο-Κατευθυνόμενης Έρευνας Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων του Holland βρέθηκαν από τους κατασκευαστές του ερωτηματολογίου και κυμαίνονται από .37 έως .77 και είναι στατιστικά σημαντικές σε επίπεδο $p < 0.001$ (Χατζή & Χατζησταματίου, 2006–2007). Όλες οι κλίμακες είχαν αποδεκτούς συντελεστές εσωτερικής συνοχής (> 0.70), με τον δείκτη να κυμαίνεται από .79 έως .89 (Χατζή & Χατζησταματίου, 2006–2007). Γ) Νέα Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας (Chen et al., 2001). Η κλίμακα αυτή περιλαμβάνει 8 δηλώσεις του τύπου «είμαι ικανός» (π.χ. "Είμαι σε θέση να ξεπεράσω με επιτυχία πολλές προκλήσεις"). Οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν το επίπεδο επάρκειάς τους σε κάθε δήλωση χρησιμοποιώντας μια κλίμακα τύπου Likert που κυμαίνεται από το 1 (διαφωνώ απόλυτα) έως το 5 (συμφωνώ απόλυτα). Η Νέα Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας, μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά για ερευνητικούς σκοπούς, καθώς είναι εύκολη στη χρήση, σύντομη και έχει καλές ψυχομετρικές ιδιότητες (Scherbaum, Cohen-Charash, & Kern, 2006). Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε η προσαρμοσμένη στην ελληνική γλώσσα από τους Σιδηροπούλου-Δημακάκου και Αργυροπούλου έκδοση. Η κλίμακα αυτή χρησιμοποιήθηκε από τους Alexopoulos & Asimakoroulou (2009) με δείκτη Cronbach $\alpha = .67$ (Alexopoulos & Asimakoroulou, 2009).

2.2 Αναλύσεις Πολυδυναμικότητας

Η ανάλυση των δεδομένων που ακολουθεί περιλαμβάνει τον τριμερή κώδικα Holland που προσδιορίστηκε με βάση τις τρεις υψηλότερες βαθμολογίες από τις έξι δομές που έλαβε κάθε άτομο. Η ανάλυση των δεδομένων για αυτόν τον τριμερή κώδικα Holland χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό της κλίσης των ενδιαφερόντων των χαρισματικών μαθητών. επιβλήθηκε ένα ακόμη μέτρο για την ποσοτικοποίηση της πολυδυναμικότητας. Οι μαθητές με απόκλιση λιγότερο από 10% στους 3 κορυφαίους τύπους του Holland αναγνωρίστηκαν ως πολυδυναμικοί. Τέλος, υπολογίστηκε ο μέσος όρος της Νέας Κλίμακας Γενικευμένης αυτό-αποτελεσματικότητας (Chen et al., 2001).

Θέλοντας να ελέγξουμε το εάν τα πολυδυναμικά παιδιά εμφανίζουν διαφορά στην αυτοαποτελεσματικότητα σε σχέση με τα παιδιά που δεν είναι πολυδυναμικά χρησιμοποιήθηκε η μη παραμετρική εκδοχή του T-test στατιστικού ελέγχου που ακούει στο όνομα Mann Whitney Test καθώς η κατανομή της αυτοαποτελεσματικότητας στους πληθυσμούς ενδιαφέροντος (πολυδυναμικοί και μη μαθητές,) δεν ήταν κανονική. Συνεπώς από το μη παραμετρικό έλεγχο Mann Whitney U προέκυψε ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας ως προς τα πολυδυναμικούς και μη μαθητές ($Z = -.24$, $\text{Sig} = .811$)

3. Αποτελέσματα

EE1: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της πολυδυναμικότητας των χαρισματικών εφήβων στην Ελλάδα;

Σύμφωνα με τον Πίνακα 1, οι χαρισματικοί μαθητές δείχνουν πως έχουν κλίση προς τον Κοινωνικό τύπο (3,15) με τυπική απόκλιση .819 ακολουθούμενος από τον Πρακτικό (2,84) και τυπική απόκλιση 1,08, Καλλιτεχνικό (2,80) και τυπική απόκλιση .715, Ερευνητικό (2,77) και τυπική απόκλιση 1,046, Επιχειρηματικός (2,59) και τυπική απόκλιση .594 και τον Συμβατικό (1,96) και τυπική απόκλιση .367.

Πίνακας 1: Μοτίβο επαγγελματικών ενδιαφερόντων χαρισματικών μαθητών

	Πρακτικός R	Ερευνητικός I	Καλλιτεχνικός A	Κοινωνικός S	Επιχειρηματικός E	Συμβατικός C
N valid	103	103	103	103	103	103
Mean	2.84	2.77	2.80	3.15	2.59	1.96
St.d Deviation	1.080	1.046	.715	.819	.594	.367

Ακόμα, βρέθηκαν 24 χαρισματικά παιδιά που εκφράζουν πολυδυναμικότητα καθώς είχαν διαφοροποίηση μεταξύ του 1ου Τύπου Προσωπικότητας και του 3ου Τύπου Προσωπικότητας μικρότερη του 10%. Βρέθηκαν 21 άνδρες και 3 Γυναίκες σε ποσοστό 23.3% επί του συνόλου των ερωτηθέντων. Μάλιστα, βρέθηκαν και 13 μαθητές όπου ο πρώτος με τον δεύτερο τύπο είχαν την ίδια βαθμολογία. Ενώ επί του συνόλου των ανδρών το 38.9% αναγνωρίστηκαν ως πολυδυναμικοί, ενώ στις γυναίκες το ποσοστό αυτό κυμάνθηκε στο 6.1%. Ενώ στο σύνολο των πολυδυναμικών μαθητών το 87.5% ήταν άνδρες και το 12.5% γυναίκες (Πίνακας 2).

Πίνακας 2: Πολυδυναμικοί μαθητές

		Πολυδυναμικότητα			
			Όχι	Ναι	Σύνολο
Φύλο	Ανδρας	Count	33	21	54
		% μέσα στο Φύλο	61.1%	38.9%	100.0%
	Γυναίκα	Count	46	3	49
		% μέσα στο Φύλο	93.9%	6.1%	100.0%
Σύνολο		Count	79	24	103
		% μέσα στο Φύλο	76.7%	23.3%	100.0%

EE2: Υπάρχει σχέση μεταξύ της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας στους χαρισματικούς εφήβους;

Θέλοντας να ελέγξουμε το εάν τα πολυδυναμικά παιδιά εμφανίζουν διαφορά στην αυτοαποτελεσματικότητα σε σχέση με τα παιδιά που δεν είναι πολυδυναμικά χρησιμοποιήθηκε η μη παραμετρική εκδοχή του T-test στατιστικού ελέγχου που ακούει στο όνομα Mann Whitney Test (Πίνακας 10) καθώς η κατανομή της αυτοαποτελεσματικότητας στους πληθυσμούς ενδιαφέροντος (πολυδυναμικοί και μη μαθητές, Πίνακας 11) δεν ήταν κανονική. Συνεπώς από το μη παραμετρικό έλεγχο Mann Whitney U προέκυψε ότι δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στα επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας ως προς τα πολυδυναμικούς και μη μαθητές ($Z = -.24, Sig = .811$).

Πίνακας 3: Mann Whitney test αυτοαποτελεσματικότητας ως προς την πολυδυναμικότητα

	Αυτοαποτελεσματικότητα
Mann- Whitney U	918.000
Wilcom W	1218.000
Z	-.240
Asymp. Sig. (2-tailed)	811

Πίνακας 4 : Τεστ κανονικότητας Αυτοαποτελεσματικότητας.

		Kolmogorov- Smirnov			Sharipo- Wilk		
Πολυδυναμικότητα		Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig
Αυτοαποτελεσματικότητας	Όχι	.190	79	.001	.901	79	.001
	Ναι	.178	24	.048	.905	24	.028

^a Lilliefors Significance Correction

Επιπλέον, οι χαρισματικοί μαθητές παρουσίασαν υψηλές τιμές στην Νέα Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας. Με τον μέσο όρο στο 4.31 και την τυπική απόκλιση στο .53 .

Πίνακας 5: Γενικευμένη Αυτοαποτελεσματικότητα

N	Valid	103
	Missing	0
Mean		4.31143
Std. Deviation		.53547

Δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα στις τιμές της Νέας Κλίμακας Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας με τον μέσο όρο για τους άνδρες να κυμαίνεται στο 4.32 και τυπική απόκλιση στο .60145 και για τις γυναίκες στο 4.30 και τυπική απόκλιση στο .45786.

Πίνακας 6: Τιμές Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας ανάλογα με το φύλο

		Φύλο	Statistic
Αυτοαποτελεσματικότητας	Ανδρας	Mean	4.3241
		Std. Deviation	.60145
		Skewness	-.412
		Kurtosis	-.684
	Γυναίκα	Mean	4.3036
		Std. Deviation	.45786
		Skewness	.185
		Kurtosis	-.962

Επιπλέον, οι πολυδυναμικοί μαθητές παρουσίασαν και αυτοί υψηλές τιμές στην Νέα Κλίμακα Γενικευμένης Αυτοαποτελεσματικότητας με τον μέσο όρο αυτής στο 4.2 και τυπική απόκλιση στο .59578

Πίνακας 7: Γενικευμένη Αυτοαποτελεσματικότητα Πολυδυναμικών Μαθητών.

Γενικευμένη Αυτοαποτελεσματικότητα		
N	Valid	24
	Missing	0
Mean		4.12813
Std. Deviation		.59578

Σε ότι αφορά την ύπαρξη σχέσης μεταξύ της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας στους χαρισματικούς εφήβους δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της πολυδυναμικότητας και της αυτοαποτελεσματικότητας. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο μικρό σχετικά δείγμα (N=103) και στην μη κανονικότητα του δείγματος ως προς την αυτοαποτελεσματικότητα. Ο περιορισμένος χρόνος και οι πόροι μιας διπλωματική εργασίας δεν επιτρέπουν εκτεταμένη διερεύνηση για εξακριβωθεί εάν όντως δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική σχέση ανάμεσα στις δύο έννοιες και χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση. Παράλληλα, οι πολυδυναμικοί μαθητές είναι επί το πλείστον άνδρες σε ποσοστό 87.5% γεγονός που δεν συνάδει με άλλα επιστημονικά ευρήματα. Σε έρευνες στον διεθνή χώρο, η αντιπροσώπευση των δύο φύλων είναι περίπου ίδια στο ερευνητικό δείγμα. (Hnat, 2018 ·Yusof et all, 2020 ·Collins, 2017· Turki et all, 2012· Achter et all, 1996· Cheng, 2011). Όπως είχε διατυπωθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο η έλλειψη οργανωμένων δομών ή και ειδικών σχολείων για χαρισματικά παιδιά στην Ελλάδα καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη και προκλητική την διερεύνηση ζητημάτων σχετικά με αυτά. Επιπρόσθετος λόγος μπορεί να είναι και το ότι το ερωτηματολόγιο αυτοαποτελεσματικότητας δεν μπορεί να αποδώσει αυτό που θέλαμε εμείς.

Βέβαια σημειώθηκαν υψηλές τιμές γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας στα χαρισματικά παιδιά με τον μέσο όρο να κυμαίνεται στο 4.31. Με βάση ερευνητικά ευρήματα, επιβεβαιώνεται ότι τα χαρισματικά παιδιά παρουσιάζουν υψηλές τιμές αυτοαποτελεσματικότητας. Στην Ελλάδα απ' όσο μπορούμε να γνωρίζουμε δεν έχει διεξαχθεί κάποια άλλη έρευνα για την αυτοαποτελεσματικότητα των χαρισματικών παιδιών. Στην διεθνή βιβλιογραφία από τη άλλη, υπάρχουν έρευνες με εμπειρικά δεδομένα για την γενικευμένη αυτοαποτελεσματικότητα των χαρισματικών παιδιών όπου και εκεί σημειώθηκαν τιμές άνω του 4 με την χρήση, όμως διαφορετικών ερωτηματολογίων γενικευμένης αυτοαποτελεσματικότητας (Turki et all, 2012· Merriman, 2012· Korkmaz et all, 2018 · Chan, 2007). Η υψηλή αυτή τάση των χαρισματικών παιδιών μπορεί να οφείλεται στις θετικές τους εμπειρίες τόσο στο σχολείο όσο και έξω από αυτό (Korkmaz et all, 2018). Ένας ακόμα λόγος των υψηλών επιπέδων αυτοαποτελεσματικότητας μπορεί να είναι και η αναγωγή των μαθητών/τριών αυτών με τα επίπεδα επίδοσης των συνομήλικων τους στο/στα σχολεία που φοιτούν.

Με άλλα λόγια, τα χαρισματικά παιδιά στο μεγαλύτερο ποσοστό τους παρουσιάζουν υψηλή σχολική επίδοση σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των μη χαρισματικών (Turki et all, 2012).

EE3: Ποια από τις μεταβλητές της έρευνας (δημογραφικά στοιχεία, αυτοαποτελεσματικότητα) επηρεάζει περισσότερο την πολυδυναμικότητα των χαρισματικών εφήβων στην Ελλάδα;

Σε σχέση με την σχολική τάξη βρέθηκαν 17 πολυδυναμικοί μαθητές να φοιτούν στην Γ' Λυκείου σε ποσοστό 70.8% ενώ 6 στην Β' Λυκείου με ποσοστό 25% και 1 στην Α' Λυκείου με ποσοστό 4.2% όπως φαίνεται στον Πίνακα 13.

Πίνακας 8: Σχολική Τάξη Πολυδυναμικών μαθητών

		N	f%
Valid	A' Λυκείου	1	4.2
	B' Λυκείου	6	25.0
	Γ' Λυκείου	17	70.8
	Σύνολο	24	100.0

Σε σχέση με τον Τύπο Λυκείου οι πολυδυναμικοί μαθητές φοιτούν σε ποσοστό 95.8% σε Γενικό Λύκειο και ένας μαθητής να φοιτά σε Επαγγελματικό Λύκειο.

Πίνακας 9: Τύπος Λυκείου Πολυδυναμικών μαθητών

		N	f%
Valid	Γενικό Λύκειο	23	95.8%
	Επαγγελματικό Λύκειο	1	4.2%
	Σύνολο	24	100.0%

Σε σχέση με τον τόπο κατοικίας όλοι οι πολυδυναμικοί μαθητές κατοικούν σε μεγάλα αστικά κέντρα.

Πίνακας 10: Τόπος μόνιμης κατοικίας Πολυδυναμικών μαθητών

		N	f%
Valid	Σε μέρος με πάνω από 50.000 κατοίκους	24	100.0

Σε σχέση με το επίπεδο μόρφωσης των γονέων η πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι τέκνα γονέων με Τριτοβάθμια Μόρφωση. Πιο συγκεκριμένα, το 54.2% έχει αποφοιτήσει από κάποιο Πανεπιστήμιο και 33.3% από κάποια Τεχνική σχολή. Ενώ 1 γονέας είναι κάτοχος μεταπτυχιακού επιπέδου. Τέλους 2 γονείς είναι απόφοιτοι Γενικού/Επαγγελματικού Λυκείου.

Πίνακας 11: Επίπεδο Μόρφωσης Γονέων Πολυδυναμικών μαθητών

		N	f%
Valid	Απόφοιτος Γενικού/ Επαγγελματικού Λυκείου	2	8.3
	Απόφοιτός Πανεπιστημίου	13	54.2
	Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής	8	33.3
	Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος	1	4.2
	Σύνολο	24	100.0

Όσον αφορά την επαγγελματική Κατάσταση των γονέων στον Πίνακα 11 φαίνεται ότι το 79.2% έχουν πλήρη απασχόληση ενώ το 20.8% έχουν μερική απασχόληση.

Πίνακας 12: Επαγγελματική Κατάσταση γονέων Πολυδυναμικών μαθητών

		N	F%
Valid	Εργάζεται κανονικά Πλήρης απασχόληση	19	79.2
	Εργάζεται πότε – πότε (Μερική ή εποχιακή απασχόληση)	5	20.8
	Σύνολο	24	100.0

Σε σχέση με την θέση απασχόλησης των γονέων των πολυδυναμικών παιδιών το 58.3% απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα, το 25% στο ευρύτερο Δημόσιο τομέα, το 12.5 εργάζεται με καθεστώς ημερομισθίου και το 4,2% έχει δική του μικρή επιχείρηση.

Πίνακας 13: Θέση απασχόλησης γονέων Πολυδυναμικών μαθητών

		N	f%
valid	Μισθωτός στον ιδιωτικό Τομέα	14	58.3
	Μισθωτός στο δημόσιο τομέα	6	25.0
	Ημερομισθιος(μεροκάματο)	3	12.5
	Έχει δική του επιχείρηση (απασχολεί από 1 έως 3 άτομα)	1	4.2
	Σύνολο	24	100.0

4. Συμπεράσματα

Σε ότι αφορά τα χαρακτηριστικά της πολυδυναμικότητας των χαρισματικών εφήβων στην Ελλάδα, στην παρούσα έρευνα και με βάση τον κώδικα ανάλυσης της προσωπικότητας του Holland, οι τρεις κύριοι κώδικες προσωπικότητας των χαρισματικών μαθητών είναι Κοινωνικός (3.15), ακολουθούμενος από τον Πρακτικό (2.84) και τον Καλλιτεχνικό (2.80). Συνολικά, τα αποτελέσματα με βάση τον κώδικα επαγγελματικών ενδιαφερόντων του Holland έδειξαν ότι οι χαρισματικοί μαθητές έχουν ποικίλα επαγγελματικά ενδιαφέροντα και δεν ξεχωρίζουν ή κλείνουν προς μία μόνο ομάδα ενδιαφερόντων. Τα αποτελέσματα αυτά συνάδουν και με τα ευρήματα άλλων μελετών που αναδεικνύουν τα πολλαπλά ενδιαφέροντα των χαρισματικών μαθητών σε άλλες χώρες (Stewart, 1999· Cheng, 2011 · Kass & Cavallaro, 2010 · Sajjad, Muhammad, Khurram & Syeda, 2012 · Ogurlua, Kayab & Hizlic, 2015).

Ο Κοινωνικός τύπος που βρέθηκε πρώτος με 3.15 δείχνει ότι οι χαρισματικοί μαθητές έχουν τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού, του εξυπηρετικού, του συνεργάσιμου, του φιλικού, του υπομονετικού, του εξωστρεφούς, του ενσυναισθητικού, του ευγενικού, του υπεύθυνου και του αξιόπιστου (Holland,1996). Αυτά τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους κατατάσσουν στην κατηγορία των ανθρώπων που τους αρέσει να προσφέρουν βοήθεια (Rosen, Holmberg, & Holland, 1994). Ακολουθεί ο δεύτερος υψηλότερος τύπος προσωπικότητας ο Πρακτικός με 2.84. Αυτό συνάδει με τη ρεαλιστική προσωπικότητα η οποία σύμφωνα με τον Holland (1996), έχει χαρακτηριστικά που σχετίζονται με την επιστήμη όπως πρακτικός, μηχανικός, υλιστής, προτίμηση στην εφαρμογή εργαλείων και μηχανών, εσωστρεφής, ευχάριστος, φυσικός, λογικός, αγνός, αυστηρός και με αρχές.

Ο τρίτος τύπος προσωπικότητας είναι η Καλλιτεχνικός με 2.80. Αυτός ο κώδικας υποδηλώνει ότι οι έχουν χαρακτηριστικά που είναι δημιουργικά, ευφάνταστα, διαισθητικά, εκφραστικά, που εκτιμούν

τις αισθητικές αξίες, συναισθηματικά, εσωστρεφή, στοχαστικά, αγαπούν την ελευθερία, ευαίσθητα και ιδεαλιστικά (Amundson, Harris-Bowlsbey & Niles, 2006). Αυτά τα χαρακτηριστικά τους κατηγοριοποιούν ως άτομα που είναι εφευρετικά. Το αποτέλεσμα αυτό υποστηρίζει την έννοια των Putranta και Kuswanto (2018) για το αλληλένδετο σύμπλεγμα χαρακτηριστικών που ορίζει τη χαρισματικότητα με τις απόψεις ότι οι χαρισματικοί μαθητές διαθέτουν υψηλό επίπεδο γνωστικών ικανοτήτων, επιδεικνύουν υψηλό επίπεδο **δημιουργικότητας** και αφοσίωσης στο έργο. Το τελευταίο συνάδει με τα χαρακτηριστικά της διαρκούς περιέργειας που περιλαμβάνει σε βάθος παρατήρηση και την ικανότητα να εστιάζουν για μεγάλα χρονικά διαστήματα σε ένα προτιμώμενο πεδίο (Pfeiffer, 2012, 2015). Επιπλέον σε σχέση με τον Καλλιτεχνικό τύπο ως τρίτος επικρατέστερος υποστηρίζει ως αποτέλεσμα σαφώς την άποψη του Renzulli (2012), ο οποίος αναφέρει ότι οι χαρισματικοί μαθητές διαθέτουν υψηλό αίσθημα δημιουργικότητας εκτός από τη διανοητική νοημοσύνη και μια ισχυρή αίσθηση δέσμευσης στο έργο. Παράλληλα οι Yusof et all (2020) βρήκαν και αυτοί ως Τρίτο τύπο επαγγελματικών ενδιαφερόντων τον Καλλιτεχνικό στην έρευνα τους. Επιπρόσθετα, ο Καλλιτεχνικός τύπος συνάδει και με τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους Πολυμαθείς ανθρώπους σχετικά με την δημιουργικότητα σύμφωνα με άλλες έρευνες (Araki, 2018 · Beghetto & Kaufman, 2009 · Root-Bernstein, et all, 2008 · Cotellessa, 2018). Συνάδει και με έρευνες που επισημαίνουν την δημιουργικότητα των χαρισματικών παιδιών (Collins, 2017 · Shavinina, 2013 · Kass & Cavallaro, 2010 · Pfeiffer, 2012, 2015 · Renzulli, 2012)

Πιο σημαντικό για την Ελληνική πραγματικότητα είναι ότι η παρούσα ερευνητική εργασία έδειξε πως υπάρχει ένα **ποσοστό 23% πολυδυναμικών μαθητών** με διαφοροποίηση ανάμεσα στον 1ο και τον 3ο τύπο μικρότερη από 10%. Μάλιστα 13 μαθητές έχουν και ίδιες βαθμολογίες στους 2 πρώτους τύπους Προσωπικότητας επαγγελματικών ενδιαφερόντων (Κοινωνικός και Καλλιτεχνικός). Αυτό σημαίνει ότι παρόλο που οι υπό μελέτη χαρισματικοί μαθητές έχουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας, όπως ερευνητικά ή ρεαλιστικά ή συμβατικά, φαίνεται ότι εξακολουθούν να έχουν ισχυρά κοινωνικά ή δημιουργικά χαρακτηριστικά. Καθώς οι μαθητές αυτοί σημείωσαν βαθμολογία σε διάφορες πτυχές των ικανοτήτων πέραν της τάσης τους να ενδιαφέρονται για πολλαπλούς τομείς σταδιοδρομίας. Τα αποτελέσματα αυτά συνάδουν και με άλλες έρευνες (Achter, Lubinski, & Benbow, 1996 · Kerr & Claiborn, 1991 · Milgram, 1991 · Sanborn, 1979 · Silverman, 1993).

Οι 24 αυτοί μαθητές αναγνωρίζονται ως πολυδυναμικοί και σημειώθηκαν με ποσοστό 23% επί του συνόλου των ερωτηθέντων. Το εύρημα αυτό πλησιάζει αρκετά στα ευρήματα παρόμοιων ερευνών όπου έδειξαν ότι το 20% με 30% των χαρισματικών μαθητών εκφράζουν πολυδυναμικότητα (Yusof et all, 2020 · Chan, 2007). Έτσι με τους όποιους περιορισμούς υπάρχουν ως προς τη γενίκευση των αποτελεσμάτων της Παρούσης έρευνας, το εύρημα φαίνεται **να επιβεβαιώνεται και στη χώρα μας**. Γίνεται, λοιπόν, εφικτή η αναφορά στην πολυδυναμικότητα για τα Ελληνικά δεδομένα. Επιπλέον επιβεβαιώνεται πως τα χαρισματικά παιδιά αποτελούν ικανοποιητικό δείγμα για έρευνες σχετικά με την πολυδυναμικότητα όπως γίνεται και σε άλλες χώρες (Hnat, 2018 · Yusof et all, 2020 · Collins, 2017). Ανοίγει πλέον ο δρόμος για περαιτέρω διερεύνηση της έννοιας αυτής στην χώρα μας.

Επιπρόσθετα, επιβεβαιώνεται και η χρήση του Τεστ Επαγγελματικών Ενδιαφερόντων (ΤΕΠΕ) για ακαδημαϊκές έρευνες με την αξιοπιστία του στη συγκεκριμένη ερευνητική εργασία να κυμαίνεται από .721 μέχρι .976. Ταυτόχρονα, επιβεβαιώνεται η εσωτερική συνέπεια του ΤΕΠΕ αποδίδοντας τύπους επαγγελματικών ενδιαφερόντων σύμφωνα με την θεωρία του Holland (1996). Επιπλέον, όπως έχει γίνει και με έρευνες διεθνώς σύμφωνα με την θεωρία του Holland μπορούμε να εντοπίσουμε και πολυδυναμικά άτομα καθώς αυτά έχουν ελάχιστη διαφοροποίηση μεταξύ των 3 επικρατέστερων τύπων (Hnat, 2018 · Yusof et all, 2020 · Collins, 2017 · Turki et all, 2012 · Achter et all, 1996 · Cheng, 2011). Έτσι πλέον και στην Ελλάδα μπορούμε να αναγνωρίζουμε την πολυδυναμικότητα των χαρισματικών παιδιών με την μέθοδο αυτή.

Σε σχέση με τον Τύπο σχολείου φαίνεται πως οι Πολυδυναμικοί μαθητές επιλέγουν να φοιτούν σε Γενικό Λύκειο με ποσοστό 95.8%. Το Γενικό Λύκειο προσφέρει πιο ευρεία γκάμα μαθημάτων σε σχέση με το Επαγγελματικό Λύκειο. Το εύρος των προσφερόμενων μαθημάτων συνάδει με την τάση των πολυδυναμικών μαθητών να ασχολούνται με ποικίλα θέματα (Warnick, 2017). Σε σχέση με τον Τόπο μόνιμης κατοικίας βρέθηκε ότι οι πολυδυναμικοί μαθητές του δείγματος κατοικούν σε μεγάλα αστικά κέντρα όμως αυτό δεν μπορεί να γενικευθεί καθώς στο σύνολο της έρευνας συμμετείχαν χαρισματικά παιδιά από Αστικά κέντρα κατά 99%. Το εύρημα αυτό είναι πιθανό να οφείλεται στο γεγονός ότι το περιβάλλον της πόλης (άστ) προσφέρει πολλά ερεθίσματα με αποτέλεσμα σύμφωνα με τη θεωρία που αφορά το αν ο άνθρωπος γεννιέται ή γίνεται πολυδυναμικός, το περιβάλλον με τα πολλά ερεθίσματα δίνει τη δυνατότητα της ανάπτυξής τους σε όσους έχουν τέτοια τάση. Ενώ στα μεγάλα αστικά κέντρα υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες για μόρφωση σε σχέση με την επαρχία. Το τελευταίο συμφωνεί και με τα ευρήματα της έρευνας της Cotellessa (2018) ότι διαμορφώνεται Πολυμαθείς μέσω των πολλών ερεθισμάτων.

Σε σχέση με την ηλικία Καθώς το 70% των πολυδυναμικών χαρισματικών μαθητών φοιτά στην Γ' Λυκείου. Λόγω της κανονικότητας της κατανομής των δεδομένων μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι η ηλικία επηρεάζει την πολυδυναμικότητα. Αυτό συμβαίνει καθώς τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας έχουν περισσότερες ευκαιρίες να εξερευνήσουν ποικίλα ενδιαφέροντα έχοντας βιώσει περισσότερες εμπειρίες (Collins, 2017). Η σχέση θετικής επιρροής της ηλικίας προς την πολυδυναμικότητα επιβεβαιώνεται και από την έρευνα του Cheng (2011) όπου παρακολούθησε το δείγμα του από το Λύκειο μέχρι και στο 1ο έτος στο Πανεπιστήμιο. Με τους συμμετέχοντες να εκφράζουν 20% μεγαλύτερη εξερεύνηση της πολυδυναμικότητας τους κατά την φοιτητική τους ζωή. Η βιβλιογραφία υποστηρίζει πως η ηλικία επηρεάζει την εξέλιξη της πολυδυναμικότητας σε Πολυμάθεια, φτάνοντας το επόμενο στάδιο (Araki & Pires, 2019). Για να αποκτηθούν τα τρία βασικά στοιχεία της Πολυμάθειας: το εύρος, το βάθος και η ενσωμάτωση χρειάζεται χρόνος και η κατάλληλη εκπαίδευση (Root-Bernstein, R., & Root-Bernstein, M., 2017). Χρόνος που επέρχεται με την άνοδο της ηλικίας. Για περαιτέρω έρευνα προτείνεται η σχέση ανάμεσα στην πολυδυναμικότητα και την αυτοαποτελεσματικότητα συγκριτικά σε πληθυσμούς χαρισματικών και μη μαθητών, η επιρροή του φύλου στην πολυδυναμικότητα, η μετάβαση από την πολυδυναμικότητα στην πολυμάθεια.

Συμπερασματικά επιβεβαιώνεται η ύπαρξη πολυδυναμικών παιδιών και στη χώρα μας. Οι μαθητές αυτοί έχουν χαρακτηριστικά παρόμοια με διεθνείς έρευνες όπως προαναφέρθηκε ειδικά σε σχέση με την ύπαρξη του Καλλιτεχνικού τύπου επαγγελματικών ενδιαφερόντων που είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την δημιουργικότητα. Επιπλέον τόσο ο χρόνος όσο και το οικονομικό υπόβαθρο και ο τόπος κατοικίας δείχνουν να έχουν μια θετική συσχέτιση με την ανάπτυξη της πολυδυναμικότητας.

4.1 Συζήτηση-Προτάσεις Αξιοποίησης Έρευνας στον επαγγελματικό Προσανατολισμό

Σχετικά με τις προεκτάσεις στον επαγγελματικό προσανατολισμό μπορούν να προσφερθούν ειδικευμένες υπηρεσίες συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και επαγγελματικού προσανατολισμού των χαρισματικών παιδιών όπως (α) η παροχή πολλών και διαφορετικών προγραμμάτων εργασιακής εμπειρίας, όπως δραστηριότητες διερεύνησης σε βάθος των επαγγελματικών ενδιαφερόντων μέσω της προετοιμασίας ενός φυλλαδίου καριέρας που εμφανίζει πληροφορίες σχετικά με βιβλιογραφίες σημαντικών προσωπικοτήτων στον τομέα της καριέρας (β) η βιωματική επαφή των χαρισματικών παιδιών με ειδικούς σε διάφορους επαγγελματικούς τομείς, δίνοντάς τους ευκαιρίες για συνέντευξη ή

μέντορινγκ, (γ) φιλοξενία προγραμμάτων παρακολούθησης (job shadowing) με επιλεγμένους ειδικούς ανά καριέρα.

Παράλληλα, η ποικιλομορφία του Ελληνικού πληθυσμού και η γεωγραφική διασπορά του δείγματος των χαρισματικών παιδιών λόγω της έλλειψης ειδικευμένων δομών καθιστά αναγκαία την διερεύνηση και ανάπτυξη μοντέλων για το βέλτιστο Επαγγελματικό Προσανατολισμό τους. Τα πολυδυναμικά παιδιά αισθάνονται πως περιορίζονται εάν επιλέξουν ένα μόνο αντικείμενο για να σπουδάσουν και αυτό μετατρέπεται σε άγχος για τη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων (Hnat N., 2018). Για να γίνεται παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών επαγγελματικής συμβουλευτικής, με την έννοια ότι απαντά στις ανάγκες της ομάδας στόχου, σημαίνει ότι οι σύμβουλοι Επαγγελματικού Προσανατολισμού θα πρέπει να γνωρίζουν τα χαρακτηριστικά των πολυδυναμικών μαθητών/τριών.

Παράλληλα, όπως ανέδειξαν και οι άλλοι ερευνητές υπάρχει μεγάλη ανάγκη για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των χαρισματικών παιδιών που εκφράζουν πολυδυναμικότητα καθώς εκφράζουν υψηλούς δείκτες στη δυσκολία λήψης επαγγελματικών αποφάσεων (Hnat, 2018· Yusof et all 2020· Cheng 2011). Πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα Δεν υπάρχει διαφοροποίηση στις υπηρεσίες επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής που παρέχονται στους μαθητές /τριες της εν λόγω ομάδας παρά τις προτροπές του Συμβουλίου της Ευρώπης, το οποίο με τη 1248/1994 σύσταση καλεί τα ευρωπαϊκά κράτη να ψηφίσουν νόμους και να εφαρμόσουν προγράμματα εκπαίδευσης των χαρισματικών μαθητών/τριών, καθώς επίσης και να στηρίζουν ερευνητικές προσπάθειες μελέτης των θεμάτων που προκύπτουν (Ματσαγγούρας, 2008).

Παρόλου που η διεπιστημονικότητα και οι εναλλακτικές καριέρες αρχίζουν και κάνουν την εμφάνιση τους στην Ελλάδα η πολυδυναμικότητα και η πολυμάθεια παραμένουν άγνωστες έννοιες τόσο για το ευρύ κοινό όσο και για τους συμβούλους. Η διάχυση των ενδιαφερόντων συνεχίζεται να αντιμετωπίζεται με αρνητικό πρόσημο από την ελληνική κοινωνία καθώς η διδασχία της εξειδίκευσης έχει κατακτήσει την κοινή γνώμη. Η ενημέρωση για την πολυδυναμικότητα πρέπει να λάβει χώρα στα πλαίσια του σχολείου και ειδικότερα στο μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού που επανέρχεται και στα Γενικά Λύκεια. Παράλληλα, προτείνεται η συμπερίληψη πολυμαθικών προτύπων στις ημέρες καριέρας που διοργανώνουν τα κατά τόπους Γραφεία Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

Τέτοια επαγγελματικά πρότυπα που μπορούν να αξιοποιηθούν είναι πρότυπα όπως ο Jonny Kim βατραχάνθρωπος των ειδικών δυνάμεων των ΗΠΑ, γιατρός απόφοιτος του Harvard και πλέον αστροναύτης στο πρόγραμμα Artemis της NASA με σκοπό να πάει στο φεγγάρι το 2024. Επίσης στην Ελλάδα συναντάμε και άτομα που προάγουν την πολυδυναμικότητα χωρίς να τον ξέρουν. Για παράδειγμα, η Χριστίνα Φλαμπούρη εργάζεται στην εταιρεία Παπαστράτος, στη θέση της Remote Sales Manager, σε μια ελληνική πολυεθνική με ανοιχτούς ορίζοντες. Είναι συγγραφέας παιδικού βιβλίου και τέλος η πρώτη Ελληνίδα που κατέκτησε το Έβερεστ αλλά και την ψηλότερη κορυφή σε κάθε Ήπειρο γνωστό και ως 7 summit project. Πολλές φορές δίνει ομιλίες σε σχολεία και ιδρύματα πρεσβεύοντας με τα χαρακτηριστικά της την Πολυμαθία εν άγνοια της. Ενώ και ο αείμνηστος Αντώνιος Σύκαρης που δυστυχώς απεβίωσε το 2022 ήταν καταξιωμένος Έλληνας Ορειβάτης και ιδιοκτήτης της Coco Mat μεγάλης επιχείρησης στην Ελλάδα, έδινε πολλές ομιλίες και συνεντεύξεις προβάλλοντας τις πολλές πτυχές της ζωής και παρουσιάζοντας την Πολυμαθία χωρίς ο ίδιος να το γνωρίζει.

4.2 Ερευνητικές Προεκτάσεις

Τέλος προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος της πολυδυναμικότητας στην χώρα μας για την επιβεβαίωση των στοιχείων που παρέχουν άλλες έρευνες σε σχέση με τις διασύνδεσης της έννοιας με την δημιουργικότητα, τη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων. Ακόμα θα μπορούσε να συστηθεί μια ποιοτική μελέτη που διερευνά τις εμπειρίες και τις προκλήσεις των πολυδύναμων ατόμων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ακόμα μπορεί να διεξαχθεί μια ανάλυση της επαγγελματικής πορείας Ελλήνων ατόμων με διαφορετικά ενδιαφέροντα και δεξιότητες, για να κατανοήσουμε πώς περιηγούνται στην αγορά εργασίας και πώς χτίζουν ικανοποιητικές σταδιοδρομίες. Η μελέτη αυτή θα μπορούσε να περιλαμβάνει τόσο ποσοτικά δεδομένα σχετικά με τα αποτελέσματα της σταδιοδρομίας όσο και συνεντεύξεις σε βάθος με τα άτομα για την κατανόηση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και των παραγόντων που επηρεάζουν την πορεία της σταδιοδρομίας τους. Τέλος δύναται η εξέταση του ρόλου των δικτύων κοινωνικής υποστήριξης στην ανάπτυξη και την άνθιση της πολυδυναμικότητας στην Ελλάδα. Η μελέτη αυτή θα μπορούσε να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους άτομα με ποικίλα ενδιαφέροντα και δεξιότητες αναζητούν και δημιουργούν υποστηρικτικές κοινότητες, καθώς και τον αντίκτυπο αυτών των κοινοτήτων στην αίσθηση της ταυτότητας και της ευημερίας τους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Αργυροπούλου, Α. (2004). “Ο Ρόλος Της Αυτοαποτελεσματικότητας Στη Διαδικασία Λήψης Απόφασης Για Τις Επαγγελματικές Επιλογές Μαθητών Β΄ Και Γ΄ Λυκείου ”. ΕΚΠΑ <https://doi.org/10.12681/eadd/18639>

Χατζή Σοφία & Χατζησταματίου Μαρίζα (2006–2007). “Ψυχομετρικά Εργαλεία-Τεστ Επαγγελματικού Προσανατολισμού Εγχειρίδιο Χρήσης” (Χρυσούλα Κοσμίδου-Hardy, Eds.). ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ.

Ξενόγλωσσες

Achter, J. A., Lubinski, D., & Benbow, C. P. (1996). “Multi Potentiality Among The Intellectually Gifted: It Was Never There And Already It's Vanishing”. *Journal of Counseling Psychology*, 43(1), 65-76.

Alexopoulos, D. S., & Asimakopoulou, S. (2009). “Psychometric Properties Of Chen, Gully, And Eden's “New General Self-Efficacy Scale” In A Greek Sample”. *Psychological Reports*, 105(1), 245-254.

Amundson, N. E., Harris-Bowlsbey, J., & Niles, S. G. (2006). “Essential Elements of Career Counseling: Processes and Techniques”. *Education Review*.

Araki, M. E. (2015). “Polymathic leadership: Theoretical foundation and construct development”. (Master’s thesis), Pontificia Universidade Católica, Rio de Janeiro, Brazil. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/313099026_Polymathic_Leadership_Theoretical_Foundation_and_Construct_Development.

Araki, M. E. (2018). Polymathy: A New Outlook. *Journal Of Genius And Eminence*, 3(1), 66-82. Ανακτήθηκε στις 22/12/2022 από τη δνση:

https://www.researchgate.net/publication/324715756_Polymathy_A_New_Outlook_Journal_of_Genius_and_Eminence_2018

Araki, Michael & Pires, Priscila. (2019). Modern Literature on Polymathy: A Brief Review. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.3313137.

Bandura, A. (1982). *Self-Efficacy Mechanism In Human Agency*. American Psychologist

Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy Theory. The Exercise Of Control*. New York: Freeman.

Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2009). “Do We All Have Multicreative Potential?” *ZDM*, 41(1-2), 39-44.

Brockner, J. (1988). *Self-Esteem At Work*. Lexington, MA: Lexington Books.

Chan, D. W. (2003). “Assessing Leadership Among Chinese Secondary Students In Hong Kong: The Use Of The Rotes Rating Scale For Leadership”. *Gifted Child Quarterly*, 44(2), 115-122.

Chan, D. W. (2007). Positive And Negative Perfectionism Among Chinese Gifted Students In Hong Kong: Their Relationships To General Self-Efficacy And Subjective Well-Being. *Journal for the Education of the Gifted*, 31(1), 77-102.

Chen, G., Gully, S. M., & Eden, D. (2001). “Validation of a new general self-efficacy scale”. *Organizational Research Methods*, 4(1), 62-83.

Cheng, K. W. (2011). “A study on relationship between personality traits and employment factors of college students”. *Journal of Case Studies in Education*, 1, 1-9.

Colangelo, N. (2002). “Counseling gifted students. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.)”, *Handbook Of Gifted Education* (pp. 373–387). Boston, MA: Allyn & Bacon.

Colangelo, N., & Kerr, B. A. (1990). “Extreme academic talent: Profiles of perfect scorers”. *Journal of Educational Psychology*, 82, 404-409.

Colangelo, N., & Zaffrann, R. T. (Eds.). (1979). *New Voices In Counseling The Gifted*. Kendall/Hunt Publishing Company.

Collins, K. H. (2017). *From Identification To Ivy League: Nurturing Multiple Interests And Multi-Potentiality In Gifted Students. Parenting For High Potential*, 6(4), 19-22.

Cotellessa, A. J. (2018). *In Pursuit of Polymaths: Understanding Renaissance Persons of the 21 st Century* (Doctoral dissertation, The George Washington University)

Fredrickson, R., & Rothney, J. (1972). *Recognizing And Assisting Multipotential Youth*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company.

Hidi, S., Renninger, K. A., & Krapp, A. (1992). *The Present State Of Interest Research*. In K. A. Renninger, S. Hidi, & A. Krapp (Eds.), *The Role Of Interest In Learning And Development* (pp. 3–25). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hnat, N. (2018). *Gifted Adolescents And Multipotentiality: Links With Stress, Anxiety, Perfectionism And Career Indecision*: a thesis presented in partial fulfilment of the requirements for the degree of

Masters in Educational Psychology at Massey University, Manawatū, New Zealand (Doctoral dissertation, Massey University).

Holland, J. L. (1973). *A Theory Of Vocational Personality And Work Environment*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Holland, J. L. (1978). *Manual For The Vocational Preference Inventory*. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, California.

Holland, J. L. (1996). *Making Vocational Choices: A Theory Of Vocational Personality And Work Environment*. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources

Holland, J. L. (1997). *Making Vocational Choices: A Theory Of Vocational Personalities And Work Environments*. Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources, Inc

Holland, J. L., & Rayman, J. R. (1986). *The Self-Directed Search*. In *Advances In Vocational Psychology*, Vol. 1: The assessment of interests. (pp. 55–82). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Kanter, R. M. (2006). *Confidence: How Winning Streaks And Losing Streaks Begin And End*. Crown Business.

Kaufman, J. C., & Beghetto, R. A. (2009). “Beyond big and little: The four c model of creativity”. *Review Of General Psychology*, 13(1), 1.

Kaufman, J. C., Beghetto, R. A., & Baer, J. (2010). “Finding young Paul Robeson: Exploring the question of creative polymathy. In D. Preiss & R. Sternberg (Eds.)”. *Innovations in Educational Psychology* (pp. 141-162). New York, NY: Springer.

Kaufman, J. C., Beghetto, R. A., Baer, J., & Ivcevic, Z. (2010). Creativity polymathy: What Benjamin Franklin can teach your kindergartener. *Learning and Individual Differences*, 20(4), 380-387. doi: 10.1016/j.lindif.2009.10.001

Kerr, B. (1990). *Career Planning For Gifted And Talented Youth*. ERIC Clearinghouse.

Kerr, B. A., & Claiborn, C. D. (1991). *Counseling Talented Adults*. *Advanced Development*, 3, 75-83

Kerr, B. A., & Ghrist, P. S. L. (1988). Intervention for multi potentiality: Effects of a career counseling laboratory for gifted high school students. *Journal of Counseling and Development*, 66, 366-369.

Kerr, B., & Sodano, S. (2003). Career assessment with intellectually gifted students. *Journal Of Career Assessment*, 11(2), 168-186.

Korkmaz, O., Ilhan, T., & Bardakci, S. (2018). An Investigation of Self-Efficacy, Locus of Control, and Academic Procrastination as Predictors of Academic Achievement in Students Diagnosed as Gifted and Non-Gifted. *Online Submission*, 4(7), 173-192.

Marland, S. P., Jr. (1972). *Education of the Gifted and Talented: Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education and Background Papers Submitted to the U.S. Office of*

Education, 2 vols. Washington, DC: U.S. Government Printing Office. (Government Documents Y4.L 11/2: G36)

Merriman, L. (2012). Developing Academic Self-Efficacy: Strategies to Support Gifted Elementary School Students. *Online Submission*.

Milgram, R. M., & Hong, E. (1999). *Multipotential Abilities And Vocational Interests In Gifted Adolescents: Fact Or Fiction?* *International Journal of Psychology*, 34(2), 81-93.

Ogurlua, U., Kayab, F., & Hizlic, E. (2015). *Career Decisions Of Gifted Students In Turkey*. *Journal of European Education*, 5, 31-45.

Pfeiffer, S. I. (2012). Current perspectives on the identification and assessment of gifted students. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30, 3–9. Available at: 10.1177/0734282911428192.

Pfeiffer, S. I. (2015). The tripartite model on high capacity and best practices in the evaluation of the ablest. *Education Magazine*, 368, 66–95. Available at: 10.4438/1988-592X-RE-2015-368-293.

Root-Bernstein, R. (2009). Polymathy. In B. Kerr (Ed.), *Encyclopedia Of Giftedness, Creativity And Talent* (p. 685-687). New York: Sage.

Putranta, H., & Kuswanto, H. (2018). *Improving Students' Critical Thinking Ability Using Problem Based Learning (PBL) Learning Model Based On Phet Simulation*. *SAR Journal*, 1(3), 77-87.

Putranta, H., & Supahar, S. (2019). Putranta. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 7(3), 747-775.

Renzulli, J. S. (2012). Reexamining the role of gifted education and talent development for the 21st century: A four-part theoretical approach. *Gifted Child Quarterly*, 56(3), 150-159.

Root-Bernstein, R. (2015). Arts and crafts as adjuncts to STEM education to foster creativity in gifted and talented students. *Asia Pacific Education*, 16, p. 203-212.

Root-Bernstein, R., & Root-Bernstein, M. (2017). People, passions, problems: The role of creative exemplars in teaching for creativity. In *Creative Contradictions In Education* (pp. 143-164). Springer, Cham.

Root-Bernstein, R., Allen, L., Beach, L., Bhadula, R., Fast, J., Hosey, C., ... & Weinlander, S. (2008). Arts foster scientific success: avocations of nobel, national academy, royal society, and sigma xi members. *Journal of Psychology of Science and Technology*, 1(2), 51-63.

Rosen, R., Holmberg, K., & Holland, J. (1994). *Educational Opportunities Finder*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Sajjad, H., Muhammad, A., Khurram, S., & Syeda, A. B. (2012). Personality And Career Choices. *African Journal Of Business Management*, 6(6), 2255-2260.

Sajjadi, S. H., Rejskind, F. G., & Shore, B. M. (2001). Is multipotentiality a problem or not? A new look at the data. *High Ability Studies*, 12(1), 27-43.

Sanborn, M. P. (1979). Career development: Problems of gifted and talented students. *New Voices In Counseling The Gifted*, 284-300.

Scherbaum, C. A., Cohen-Charash, Y., & Kern, M. J. (2006). Measuring general self-efficacy: A comparison of three measures using item response theory. *Educational And Psychological Measurement*, 66(6), 1047-1063.

Schwarzer, R. (1993). *Measurement Of Perceived Self-Efficacy: Psychometric Scales For Cross-Cultural Research*. Berlin, Germany: Freie Universitat Berlin.

Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized self-efficacy scale. J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, Measures in health psychology: A user's portfolio. *Causal And Control Beliefs*, 35, 37.

Schwarzer, R., & Scholz, U. (2000, August). Cross-cultural assessment of coping resources: The general perceived self-efficacy scale. In *First Asian Congress of Health Psychology: Health Psychology and Culture, Tokyo, Japan*

Shavinina, L. (2013). How to develop innovators? Innovation education for the gifted. *Gifted Education International*, 29(1), p. 54-68.

Sherer, M., Maddux, J., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The Self-Efficacy Scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51, 663-671

Silverman, L. K. (1993). *Counseling The Gifted And Talented*. Love Publishing Co., 1777 South Bellaire St., Denver, CO 80222.

Stewart, J. B. (1999). *Career Counseling For The Academically Gifted Students*. Canadian Journal of Counselling, 33(1), 3-12

Turki, J., & Al-Qaisy, L. M. (2012). Adjustment problems and self-efficacy among gifted students in Salt Pioneer Center. *International Journal of Educational Sciences*, 4(1), 1-6.

Wapnick, E. (2017). *How to Be Everything: A Guide for Those Who (Still) Don't Know What They Want to Be When They Grow Up*. HarperOne.

Yusof, R., Mokhtar, M., Sulaiman, S. N. A., & MOHTAR, M. (2020). Consistency between personality career interest with sciences field among gifted and talented students. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 8(3), 1147-1161.

Πηγές από το Διαδίκτυο

ΔΗ.ΧΑ.ΤΑ.Π.Ε. (Ελληνική Εταιρεία για την Προαγωγή της Εκπαίδευσης των Δημιουργικών / Χαρισματικών / Ταλαντούχων Παιδιών και Εφήβων). Η σχετική νομοθεσία στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε στις 21 Μαΐου 2022 από την ιστοσελίδα <http://www.gifted.gr/el/legislation.html>.

Σύλλογος Γονέων Χαρισματικών και Ταλαντούχων Παιδιών. Ο Σύλλογος - σκοποί. Ανακτήθηκε στις 21 Μαΐου 2022 από την ιστοσελίδα http://giftedchildreng.blogspot.gr/2014/08/blog-spot_19.html.

Mensa Ελλάδος. Ανακτήθηκε στις 21 Μαΐου 2022 από την ιστοσελίδα <http://www.mensa.org.gr/>.